

Foto: Mirjam Raen Thomassen

NØTTERØY
kirke

12. -27. april
Påskeinstallasjon med
Grete Refsum

Skje din vilje

Del I av installasjonen som lages i Nøtterøy kirke påsken 2014, tar utgangspunkt i et bønneledd i Fadervår som er den kristne tradisjons hovedbønn: La viljen din skje. Kunstuttrykket består av store bokstaver skrevet på gulvet under prekestolen, med knust glass fra vinflasker. ¹

Personlig bakgrunn

Siden 1985 har jeg som billedkunstner arbeidet med påske-mysteriet. Jeg har eksperimentert med ulike varianter av kors og krusifiks for å forstå og trenge inn i de evangeliske fortellingene om Jesu lidelse og død – og oppstandelse. Da jeg begynte dette arbeidet, var min forforståelse at påsken er vanskelig. Jeg satt mentalt fast i Langfredagens mareritt og klarte ikke komme videre til påskemorgen. På engelsk heter Langfredag Good Friday. Da jeg oppdaget dette, ble jeg først forvirret. Den gode fredagen: hvordan kunne lidelsen være positiv? Dette grublet jeg over.

I 10 år strevet jeg med å finne svar på spørsmålet og få frem formale løsninger som kunne symbolisere oppstandelsen og formidle gleden i påsken. Og til slutt syntes jeg at jeg hadde fått dette til på en for meg tilfredsstillende måte (1995). Det gode ved korsdøden – slik jeg ser det – var ikke at Jesus døde, men to ting:

- Jesus drepes fordi han holdt på ideene sine og nektet å gi seg. I henhold til evangeliefortellingen fikk han mange sjanser til å redde livet og unnsnippe, men han står på sitt (under forhørene og hos Pilatus) og nekter å stikke av (i Getsemane hage).
- Etter korsdøden skjer det noe. En kunne si at oppstandelsen er en virkning. Korsdøden blir symbol på at døden ikke er det endelige, men begynnelsen på noe nytt og annet. Oppstandelsen er startpunktet for Kirken, Ecclesia, (fra gresk fellesskapet av de troende).

Dermed var jeg rede til å gå videre i mitt kunstnerskap og se på Kirkens liv og mitt eget som del av det.

Bønn

Det som karakteriserer Kirken er bønn, den kollektive utført i gudstjenestes liturgi (fra gresk leitourgia, folkets arbeid) og individuell bønn. Men hva er bønn? Disiplene spør Jesus hvordan de skal be. Evangelisten Lukas forteller:

En gang var han et sted og ba. Da han var ferdig, sa en av disiplene til ham:

”Herre, lær oss å be, slik Johannes lærte sine disipler.” ²

Evangelisten Matteus skriver:

*Slik skal dere da be:
Vår Far i himmelen!
La navnet ditt helliges.
La riket ditt komme.
La viljen din skje på jorden slik som i himmelen.
Gi oss i dag vårt daglige brød,
og tilgi oss vår skyld,
slik også vi tilgir våre skyldnere.
Og la oss ikke komme i fristelse,
men frels oss fra det onde.
For riket er ditt og makten og æren i evighet.
Amen.* ³

Herrens bønn

Denne evangelieteksten er grunnlaget for bønnen Fadervår eller Herrens bønn som er den viktigste bønnen i kristendommen fra opprinnelsen av og frem til i dag. Alle kristne kirker ber Herrens bønn som sin hovedbønn. Slik sett er

denne bønnen et økumenisk (fra gresk oikoumene, den bebodde verden) verktøy, som forener alle kristne kirker.

Ser vi på Fadervår (her i 2011-utgave), ⁴ finner vi tre hoveddeler: 1) en inngang, 2) det vi ber om og 3) en avslutning.

- Henvendelse: *Vår far*
- Adresse: *i himmelen*
- Lovprisning: *La navnet ditt helliges*
- Positivt ønske: *La riket ditt komme*
- Underkastelse og aksept: *La viljen din skje på jorden slik som i himmelen*

- Vi ber om materiell overlevelse: *Gi oss i dag vårt daglige brød*
- Vi ber om tilgivelse: *og tilgi oss vår skyld,*
- Forhandling og forpliktelse: *slik også vi tilgir våre skyldnere*
- Vi ber om beskyttelse: *og la oss ikke komme i fristelse, men frels oss fra det onde*

- Lovprisning: *For riket er ditt, og makten og æren i evighet*
- La det være/bli slik: *Amen*

Hva betyr det å be?

a) Bønn er å henvende seg til og snakke med Gud

b) Bønn er å erfare Guds nærvær eller å være sammen med Gud

Å tro at bønn kan manipulere Gud og påvirke fremtiden slik vi ønsker, er overtro eller magi. Mange erfarer at hvor mye de enn ber, så rammer ulykke og død. Dermed vender de seg skuffet fra troen – den er jo bare tull! Men det er ikke slik bønn fungerer i kristen tradisjon. I et filosofisk, teologisk perspektiv er det eneste *sikre* som kan sies om bønnens virkning, at bønn påvirker den som ber. ⁵ Og i kristen tradisjon kan en legge til at mange har erfart at bønn også virker på dem det bes for.

Ut fra denne måten å forstå bønn på, blir bønneleddet *La din vilje skje* det sentrale leddet i Fader vår. Ikke bare er det plassert midt i bønnen, men det er selve kjernen.

Den gamle norske (1744) ordlyden lød: *skje din vilje*. Dette er ganske skummelt. Det er å erkjenne åpent: *jeg* styrer ikke, det er det bare Gud som gjør. Og mer enn det: bønnen uttrykker eksplisitt *din* – ikke min – vilje bestemmer. *Skje din vilje* handler følgelig om å gi seg over til det som skal skje, som kommer utenfra, og akseptere at slik er det. Det er en overgivelse til å godta sitt livs vilkår slik det blir oss gitt, uten at vi selv har råderett over hendelsesforløpet.

Og i denne aksepten og overgivelsen kan det ligge en befrielse. Kirsten Brunvoll forteller om sin opplevelse under transporten til konsentrasjonsleiren Auschwitz i under annen verdenskrig (1944):

Jeg tenkte rolig og snakket rolig, men hele kroppen skalv, og det var ikke mulig for meg å bli rolig. Jeg var sikker på at lastebilene som nå hentet oss, kjørte oss like til gasskamrene. Plutselig orket jeg ikke mer å kjempe. Jeg sa til meg selv: er det så at jeg skal dø, så la meg dø. Skje din vilje. Momentant slappet

*jeg av. Skjelvingen opphørte, og jeg ble fylt av en lykkelig varme, overbevist om at hvis jeg døde nå, så var det fordi det var det beste for meg.*⁶

Skje din vilje

La din vilje skje eller skje din vilje består av tre ledd: et verb, et pronomen og et substantiv.

- Verbet uttrykker en handling, noe som vil komme.
- Pronomenet peker vekk fra meg mot en annen, et du.
- Substantivet viser til noe gitt, en vilje.

Oversettelsene til ulike språk vektlegger leddene noe forskjellig.⁷ Det latinske *Fiat voluntas tua*, blir på islandsk: *Værði vili þin*;⁸ og på engelsk: *Thy will be done*. Aksenten ligger litt varierende på hendelsen eller verbet, skje eller la skje, i betydningen bli (som i det latinske *fiat*) og på substantivet, viljen, som er den andres (din) og dermed ikke min. Vilje (latin *voluntas*, gresk *boúlesís*, å ville, tysk Wille, fransk *volonté*) er et ord som har i seg en mulighet for valg eller ulike løsninger.⁹ Uttrykket formidler uansett at den annens vilje går foran min, og den bedende ber om at dette faktisk må være slik.

Kunstnerisk prosess

Hvordan formidle påskebudskapet anno 2014 og i Nøtterøy kirke – en kirke opprinnelig bygget på 1300-tallet og viet til Maria? Etter reformasjonen (1536) har Maria-tilbedelsen blitt avvirket og Maria-alteret er fjernet. Den evangelisk Lutherske tradisjonen er sterkt knyttet til Ordet (Bibelens tekster). Jeg synes katekismetavlene fra etter-reformatorisk tid er vakre og tidsaktuelle. Dette er tavler med tettskreven skrift, som en periode erstattet billedlige fremstillinger av evangeliefortellingene. Det er denne tradisjonen jeg finner det naturlig å tilslutte meg i et rom som i Nøtterøy kirke. Men hva skal jeg skrive?

Siden det er påske, går jeg til den eldste beskrivelsen av hva som skjedde knyttet til Jesu død og oppstandelse. Teksten er skrevet av Paulus på 0050-tallet og lyder:

*For først og fremst overga jeg til dere det jeg selv har tatt imot, at Kristus døde for våre synder etter skriftene, at han ble begravet, at han sto opp den tredje dagen etter skriftene*¹⁰

Ettersom Jesus døde på 0030-tallet, er teksten skrevet ca. 20 år etter at den faktiske hendelsen fant sted. Paulus møtte aldri Jesus. Men det er allikevel merkelig hvor lite han har å fortelle, og særlig i forhold til hvor ordrik han vanligvis er i sine brev! Men her tar han systematisk forbeholdet ”etter skriftene” overfor alt som har skjedd, både Jesu død og oppstandelsen, men ikke i forhold til døden selv: at ”han [Jesus] ble begravet”. Paulus tror i henhold til skriften (latin, *secundum scripturas*) slik det uttrykkes i den eldste, nikenske trosbekjennelsen fra tidlig 300-tall.¹¹

Jeg tenker at dette er aktuelt og spennende i vår tid. Kirkens tro og tradisjon er at vi tror i henhold til det som står skrevet og er oss overlevert. Som billedkunstner har en den frihet å la seg inspirere og sammenfatte alle inntrykk, impulser og tidligere erfaringer til et uttrykk. Istedenfor å diskutere selve innholdet i påskefortellingen, har jeg valgt å ta utgangspunkt i Getsemane hage der situasjonen enda er åpen. Jesus ber:

*”Abba, Far! Alt er mulig for deg. Ta dette begeret fra meg! Men ikke som jeg vil, bare som du vil.*¹²

Konklusjonen i Jesu bønn, er bønneleddet fra Herrens bønn: *La*

viljen din skje. Det er dette Jesus ber og det er det som blir fortsettelsen.

Uttrykket

Påskeinstallasjonen er et stedsspesifikt kunstnerisk arbeid som vil bli laget i to etapper. Den knappest formen for *La viljen din skje* er den gamle oversettelsen *Skje din vilje*. Jeg har valgt å bruke denne av personlige og kunstneriske årsaker. Først og fremst fordi det er denne formen jeg lærte som barn, dernest fordi jeg synes den korte teksten er strammere som form både tekstlig og som tegn. Jeg har for øvrig ingenting imot den nyere oversettelsen som kanskje er nærmere den greske formuleringen fra oldkirken.

Del I *Skje din vilje*, skrives før påsøndag. Materialet er knuste vinflasker i grønt glass, en betydelig del av materialet er altervinsflasker fra Oslo domkirke.

Del II lages dagen før påskemorgen (-aften). Informasjon om denne delen kommer påskeaften. Menigheten har i fastetiden (40 dager før påsøndag) samlet inn ufarget returglass som skal brukes i arbeidet.

Arbeidet vises frem til søndag 27. april og avsluttes med en samtale mellom kunstner og de besøkende.

Noter

¹ Teksten er skrevet kateketisk (fra gresk catechesis, muntlig undervisning) informativ slik at alle uansett forforståelse skal kunne forstå og følge den.

² Lukasevangeliet kapittel 11, vers 1 (Bibelen, norsk utgave 2011, se: <http://www.bibel.no/Nettbibelen?query=c6r4KKs2UzZMeekVrjfloOFJ3y9TVgdzsyLejw-JTRRwIje03GzWuf5ptPyZ7nDJg>).

³ Matteusevangeliet kapittel 6, vers 9-14 (Bibelen, norsk utgave 2011, se: <http://www.bibel.no/Nettbibelen?query=SyXGjvFYqNIZbs4N/mRmrQTLowLox73WpG-b3aY5TA4WstoyVUJrSkuGrVtRYdPOZ>).

⁴ Norsk oversettelse fra 2011, se: <http://www.kirken.no/?event=doLink&f-amID=2177>.

⁵ Se den Brümmer, Vincent. 2008. What are We Doing When We Pray? On Prayer and the Nature of Faith. Hampshire, UK: Ashgate. Original edition, 1984, side 12-13.

⁶ Brunvoll, Kirsten. 1964. Veien til Auschwitz. Oslo: Aschehoug. Original edition, 1947, s. 153.

⁷ Oversettelser til 1793 språk og dialekter finnes her: <http://www.christusrex.org/www1/pater/index.html>.

⁸ Skje var i islandsk oversettelse verðe, se <http://www.lofotpyramiden.com/fader-var.html>.

Se: http://no.wikipedia.org/wiki/Fader_v%C3%A5r

⁹ <http://www.catholic.org/encyclopedia/view.php?id=12332>

¹⁰ 1. Korinterbrev, kapittel 15, vers 3-5 (se: <http://www.bibel.no/Nettbibelen?query=yYAOw1g5DEgYQbwhVIgoijrVmC3E7g2sfGnsYox6mfmxJyWBRulAWm-j58rU+gD5>).

¹¹ Se: <https://www.nettkirken.no/boenn/boenner-aa-be/trosbekjennelsen/>.

¹² Evangelistene (kapittel, vers): sitatet er fra Markus (14. 36); se også Matteus (26.39); Lukas (22.42).

Nøtterøy kirke

Nøtterøy kirke er hovedkirken i Nøtterøy prestegjeld. Kirkens vestskip og tårnfot utgjør de opprinnelige kirkebygg, og er fra ca. år 1100, bygd i gråstein.

Kirken er utvidet mot øst som korskole i to tilbygningsetapper, i 1839 og 1883.

Hver av disse tilbygninger, som imøtekom nye behov og stilutvikling, har endret kirkens preg fullstendig.

Kirken var opprinnelig innviet til jomfru Maria, og dens festdag var 16. august.

Dette fremgår både av biskop Eysteins jordebok (1398) og et brev fra pave Johannes XXII, sendt av Avignon i Syd-Frankrike i 1323.

I dette brev, som er den eldste etterretning om kirken, omtales kirken slik på latin: "ecclesia de Niotaroy...beatissime virgins Maria constructa". D.e. "Nøtterøy kirke...bygget til ære for den salige jomfru Maria".

Steinrelieff

Noe av det mest interessante ved kirken er stenrelieffene på forskjellige steder i kirkemuren.

Disse relieffer har sannsynligvis vært hjørne-stener eller portalstener i den opprinnelige kirke. I så fall kan de dateres tilbake til 1000-tallets siste halvdel. Slangene og de kjempende dyr er symboler på de gudfiendlige og ødeleggende makter utenfor kirken. Bildene på kirkemuren skulle fortelle at her stanset de onde makters mulighet. Innenfor var det trygghet å finne.

Dåpefonten

Dåpefonten har opprinnelig bestått av fotstykke og vannskål. Dette kunstverket synes å være fra slutten av 1100-tallet. Stilpreget viser i retning av en overgangsform mellom romansk og gotisk.

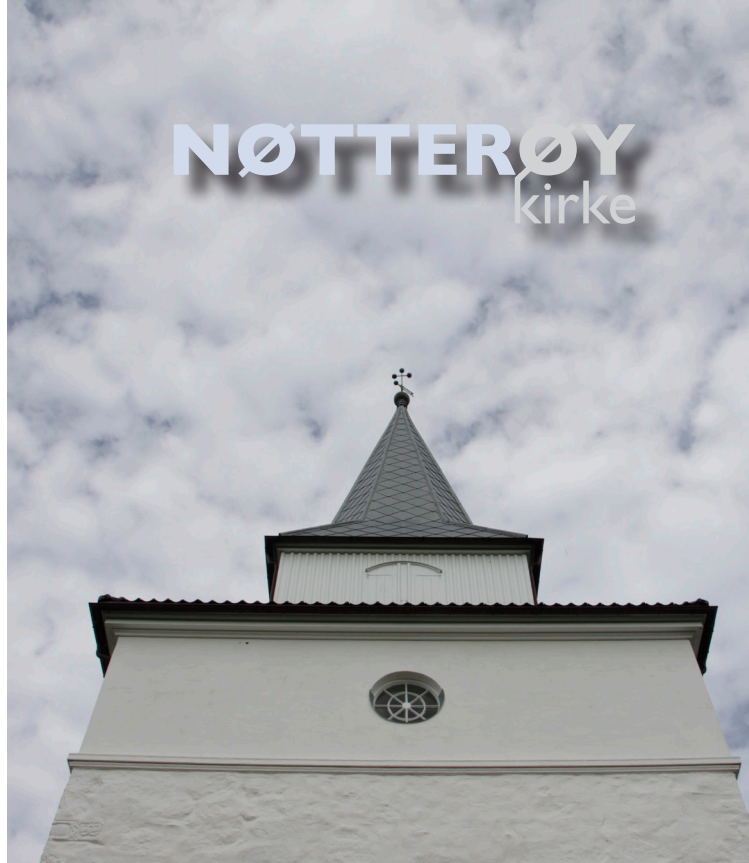
Dåpefonten er sannsynligvis av gotlandsk opprinnelse. Stenhuggeren Sighraf, som virket 1175 - 1210, er muligens kunstneren bak dette meget interessante inventar av kirken. Dåpefontens fotstykke er av kalksten.

I hver av sokkelens hjørner er det uthugget en mannsperson. 1. En geistelig med helskjegg og bispehue. 2. En biskop med sid kjortel og krum stav. 3. En ridder med spisst skjold. 4.

En figur med avslått hode. - Mellom de to geistlige er det uthugget en sittende mann med løftet hammer - sannsynligvis en avbildning av kunstneren som har utført dåpefonten.

NØTTERØY

kirke

Teksten er hentet fra folderen "Nøtterøy kirke".

Grete Refsum

Grete Refsum er billedkunstner utdannet ved Statens håndverks- og kunstindustriskole i Oslo, diplom i glassmaleri (1985) og hovedfag i farge (1992). Hun har dr. grad fra Arkitekthøgskolen i Oslo (2000) i temaet kirkelig kunst. I 25 år har Refsum arbeidet med religion og eksistensielle spørsmål som tema i sin kunst og sitt kunstneriske utviklingsarbeid (artistic research). Med utgangspunkt i vestlig kristen tradisjon har hun utforsket korset som symbol, liturgi og bønn eller meditasjon. Målet er å skape nye visuelle tolkninger som kan bidra til å speile vår tids religiøsitet. Intensjonen er å løfte frem det som synes relevant i samtiden og bringe dette videre til nye generasjoner. De siste årene har Refsum eksperimentert med relasjonelle kunstprosjekter i kirkerom, der menigheten og de besøkende har vært involvert som deltagere. Formspråket er gjennomgående abstrahert, geometrisk og symbolsk slik at det åpner for dialog mellom: tro og ikke-tro, økumenisk mellom ulike kristne retninger, og interreligiøst mellom forskjellige religioner.

For mer informasjon og curriculum vita, se: www.refsum.no